

לא אבדה תקוותנו

(חוק פרה אדומה וטעם הקרבנות הנשרפים מחוץ למחנה)

כתבו חז"ל שטעמה של פרה אדומה קשה להבנה. גם טעמיהם של הקרבנות הם סוגיא קשה, שהתחבטו בה גדולי עולם. כדי לנסות ולהתמודד עם מה שבאה התורה ללמדנו בעניינים אלה, נפתח בביאור דיני חטאת פנימית וחטאת חיצונה, וממנו נעבור לביאור יתר הנשרפים מחוץ למחנה, ובהם פרה אדומה.

א. תפקידה וטעמה של החטאת

חטאת באה לחטא¹. מי שצריך ניקוי מחטא או מטומאה או שצריך לקדשו (אע"פ שלא חטא ולא נטמא) - מביא חטאת. החטאת מחטאת את החטא או את הטומאה. חטאות שונות מטהרות את הטמא. במצורע, בזבים, ביולדת, דמם ניתן בטהרה על המזבח ומטהר. חטאות אחרות מטהרות את החוטא לכפר עליו. וגם קרבנות יום הכיפורים נועדו לטהר אותנו מכל חטאותינו לפני ה'. כלומר: **תפקידה של החטאת הוא לקרב את מי שיצא החוצה ולהשיבו פנימה** - בין אם יצא מחמת טומאה גופנית ובין אם עשה מעשים המוציאים אותו מן המחנה ומחייבים את כריתתו מתוך הקהל, אם לא יכופר. ביטוי של הקדושה והטומאה במקדש הוא בכניסה אל המחנה וביציאה ממנו. קידושו של אדם הוא הכנסתו אל המחנה וקירובו אל השכינה. הקירוב אל השכינה הוא בתוך המחנה, והריחוק מן השכינה מתבטא בהרחקה מן המחנה, בין אם הורחק מחמת טומאתו ובין אם הורחק מחמת מעשיו.

1. עיקר תפקידה של החטאת הוא לחטא, להבדיל מהאשם. אשם הוא מתת, לכן הוא בא 'בערכך' ופדינו עולה. הוא תשלום לה'. חטאת - מלשון 'חיתוי'. לכן, אם נתכפרו הבעלים או שמתו ואין מה לחטא - החטאת תמות. האשם ייפדה במומו ויביא בדמיו עולה. החטאת מחטאת חטא מסוים או טומאה מסוימת, ואם הם אינם - אין מקום וצורך בחטאת. חטאת שלא לשמה פסולה, כי כל קדושתה רק לצורך ייעודה. היא אינה באה מאיש לאיש ומחטא לחטא והקדשתה היא על חטאתו אשר חטא (עיי' כריתות פ"ו מ"ז). אשם הוא מתת מהאדם לה', והוא מכפר על האדם ולא רק על החטא, ולכן תמיד יש לו מקום (גם אם החטא המקורי כבר כופר או שהוא ספק וכיו"ב). לכן אפשרי אשם תלוי אך לא תיתכן חטאת תלויה. גם החטאת וגם האשם מקרבים את האדם אל המחנה, אך בשתי דרכים שונות. החטאת מסמלת את האדם הקרב, כפי שיתבאר להלן, ונשחטת תחת האדם. האשם אינו סמל אלא האדם נדון כאדם המביא עמו קרבן לה'. לפעמים ניתן דם האשם על גופו של האדם עצמו, כאשר מצורע וכמילואים. נתינת הדם עליו מייצגת את עובדת היותו קודש (בדומה לכך פסח מצרים בא להבדיל את ישראל מן הגויים עיי' נתינת הדם על פתיחיהם. פסח מצרים אינו קרבן; דמו לא ניתן על המזבח. הוא קידוש ישראל על ידי דם. וראה להלן העי' 2, שיש מקרים שבהם מומתת בהמה שלא בדרך של קרבן וממלאת תפקיד שבדרך כלל מקפידים שלא ייעשה אלא עיי' קרבן, כמו הפסח שלדורות מקפידים אך במצרים לא היה מזבח ולכן הוא מילא את תפקידו בלי להיקרב). המצורע נכנס אל מחנה ישראל על ידי ציפור המשתלחת תחתיו אל מחוץ לעיר, ואחר שבעה ימים הוא נכנס אל מחנה ה' באשם. הוא אינו מחטא את הכתם אלא מקדש את האיש. עם זאת הוא צריך גם חטאת כדי לחטא את טומאתו.

הטמא הוא מי שנכרת מארץ חיים ומקומו מחוץ למחנה. יציאה אל מחוץ למחנה היא טומאה. המטוהר שב ומתקרב אל ה' וחצרותיו, גם במובן הגיאוגרפי אך גם במובן הרוחני - הוא חוזר להיות חלק מן המחנה, חלק מן הקהל, וקרוב לה'. גם מי שחטא התרחק מן השכינה, וצריך לכפר עליו ולקרבו. גם דרך הקרבתה של החטאת מבטאת את הכניסה אל המחנה ואת ההבדל בין תוך המחנה לבין חוץ למחנה. החטאת, ככל קרבן, קרבה רק בקודש ורק ע"י טהורים ונאכלת רק במקום הקודש. ע"י מעשי החטאת נכנס המקריב אל המחנה. והקרבתו עצמו מבטאת את מקומו של מביאו כלפי ה'. כל המקריב קרבן כאילו הקריב את עצמו, ובחטאת צריך האדם לתת אל לבו שכל מה שנעשה בחטאת היה ראוי שיעשה לו², וכמו שיתבאר להלן לגבי שעיר המשתלח. ראוי לאדם להקריב את עצמו ולתת את עצמו לה', אלא שלא כדאי שהוא יקריב את עצמו על המזבח כי בכך הוא לא יביא תועלת לרצון ה'. אין צורך באפר של בשר אלא בעבדים לעבודת ה'. אם חפץ האדם לתת את עצמו לה', יעשה זאת בדרך שתביא תועלת. האדם יקריב את עצמו על יד כך שיקדיש את חייו לעבודת ה'. הקרבן מבטאת זאת על ידי זריקת דמו, בשתי בחינות:

1. הדם הוא הנפש, נפשו ניתנת למזבח, ובשרו משמש לתועלת לפני ה'. לעמת זאת עולה באה לבטא את הנתונה המוחלטת לה'; לכן גם הבשר עולה למזבח. קרבנות אחרים באים ללמד שעל האדם להביא תועלת לעובדי ה' ולעבודת ה', ולכן הבשר משמש אף הוא לכך - לעובדי ה' או לשמחה לפני ה' בעבודת ה' במקום הקודש.

2. שייתן האדם אל לבו שמה שנעשה לקרבן היה ראוי להיעשות לו. החטאת באה תחתיו. והדם הוא הנפש. וראוי לאדם שייתן נפשו לה', ויקדיש גופו לעבודת ה'. על כן נזרק הדם על המזבח, והבשר נאכל בקודש.

בקרבן החטאת יש הבחנה בין מעשה הדם לבין מעשה הבשר. מעשה הדם מייצג את מעשה האדם בנפשו, ומעשה הבשר מייצג את מעשי האדם בגופו.

ב. חטאת פנימית - הדם נכנס אל הקודש והבשר נשרף

נאמר בתורה (ויקרא ו, כג):

וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף. בדרך כלל חטאת נאכלת בעזרה לכוהנים - כוהנים אוכלים ובעלים מתכפרים (יבמות ז, א;

2. כן כתב הרמב"ן (ויקרא א, ט) שכל המקריב קרבן כאילו העלה את עצמו, ושייתן האדם אל לבו שמה שנעשה לקרבן ראוי שיעשה לו, וראוי לו שיישפך דמו ויישרף גופו לולי חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכופר הקרבן הזה שיהיה דמו תחת דמו. ועוד אפשר לפרש שהקרבן מסמל את מעשי האיש, השורף את כלי תאוותו ומקדיש את נפשו לה' בקרבן, ונעשה כולו לחם א-להיו, ונכנס אל המחנה.

עוד יש לבאר שיש בתורה כמה מקרים שבהם בא בעל החיים במקום האדם. הציפור משולחת אל מחוץ לעיר תחת המצורע הנכנס אל העיר לאחר תום התקופה שבה היה עליו להיות "מחוץ למחנה מושביו". השעיר משתלח לעזאזל עם עוונות ישראל - במקומם (ומיתתו בסקילה, שהיא המיתת החמורה ביותר, וממילא היא מכפרת על חייבי כל המיתות). העגלה נערפת תחת הרוצח במטרה לכפר על הארץ. ואולם כל אלה אינם קרבנות. החטאת באה תחת האדם השב אל א-להיו, והיא מבטאת כפרה שלא על ידי איבוד הגוף בעשנו אלא על ידי שיבה אל ה' ועשיית מצוותיו ותיקון החטא על ידי זה שהאדם מקדיש את עצמו לעבודת ה' ומתקן את העולם שקלקל. גם כאן מייצג הקרבן את מה שיעשה באיש, אך הוא גם קרבן.

ספרא על ויקרא י, יז). אבל חטאת שדמה נכנס לכפר אינה נאכלת, ואת בשרה יש לשרוף מחוץ למחנה. הבשר הנשרף מחוץ למחנה טמא ומטמא את כל העוסק בו³. בחטאת, ככל שהדם נכנס יותר פנימה, כך הבשר יותר טמא.

חטאת רגילה מבטאת את שובו של החוטא, הנותן לה' את נפשו, ומקדיש את עצמו לעבודת ה' ולהביא תועלת בתיקון העולם. התורה אינה מלמדת לקדש רק את הנפש ולהשליך את הגוף. התורה אינה דוגלת בפרישות מחיי החומר, אלא בהשתדלות לתיקונם⁴. רק במקרים מסוימים מאד מבטאת החטאת את האנשים המיוחדים, החיים בפרישות גדולה, מזניחים את הגוף ואת החומר ואינם אוכלים אלא גרוגרת אחת או קב חרובים משבת לשבת, או שמסתגרים במערה ועוסקים רק בענייני הנפש ופורשים לחלוטין מענייני הגוף. אנשים אלה אכן מתקרבים יותר אל ה', אך התורה אינה מורה כך דרך לרבים⁵. עם זאת, יש מקרים שבהם צריך כפרה גדולה, שבהם יש לבטל לגמרי את הגוף ולהתקרב עוד אל ה'⁶. ולכן, בחטאת שהובא דמה אל הקודש - יוצא הגוף מן המחנה ונגזר מארץ חיים, והוא מטמא.

היציאה אל מחוץ למחנה והטומאה הן ביטוי למוות ולהרחקה. עבודות ה**דם** הן ביטוי לקירוב ה**נפש** אל ה', כי הדם הוא הנפש. לכן כל קרבן שנכנס אל הקודש פנימה, יוצא גופו מן המחנה למקום הטומאה כמת, ונשרף. הוצאתו אל מחוץ למחנה כהוצאתו אל המיתה וכגזרתו מארץ חיים, ולכן הוא מטמא. כאיש המקדש מאד את נפשו ומשליך את גופו.

3. ויקרא טז, כו-כח, זבחים פג, א.

4. ואולי לכן קצף משה על אלעזר ואיתמר (ויקרא י, טז) כששרפו חטאת חיצונה ולא אכלה. כי התורה אינה מורה דרך לרבים להתנתק מן העולם הזה ולזנוח את גופם, אלא אדרבה, להשתמש בחומר כדי להתקדש ולקדש. ועוד - אין חפץ בכסילים, אין הפרישות ערך בפני עצמו. מי שזנח את גופו מפני שהוא עסוק בנפשו - מתעלה. אבל מי שזנח את גופו אך נפשו אינה נכנסת אל הקודש פנימה - אינו אלא כסיל, ואין טעם וריח לפרישותו, שאין בה אפילו מעלה קטנה. עניינה של החטאת בדרך כלל אינו להישרף, אלא להיאכל על ידי הכוהנים. חזרה בתשובה אינה בהתנתקות מהעולם הזה אלא בהקדשתו של האדם לתיקונו של העולם הזה ועשיית מעשים מועילים כל חייו. לעתים קל יותר לאדם לקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין מאשר לקום ולצאת אל העולם ולהיאבק יום יום לתיקונו. אך אין צורך לעולם בגוויות מות של בעלי תשובה שקיימו בעצמם ארבע מיתות, יש צורך לעולם באנשים שיקדישו את חייהם להיות נדבך בבנייני ולהביא תועלת, וזוהי התשובה האמיתית. ורק במקרים מיוחדים אומרת התורה לשרוף את החטאת מחוץ למחנה. בדרך כלל תפקידה של החטאת הוא להיאכל ע"י הכוהנים, ותפקידו של כל אדם ושל בעל תשובה בפרט, להביא כמה שיותר תועלת בתיקון העולם, ובכלל זה לשרת את משרתי ה' כדי שע"י כך יעבדוהו יותר ותהיה יותר תועלת בדבר. רק במקרים של חטא גדול, מלמדת התורה לזנוח את הגוף ולקדש רק את הנפש, כדי שנלמד שאין הגוף מטרה בפני עצמו ונוכח את נפשותינו. וע"י אורות התשובה יב, א; יד, ל.

5. וכן אין התורה מורה לשב להמית את עצמו, אף על פי שיש במדרש מקרים שבהם התקבלה תשובה כזאת (בראשית רבה סה). אין זו דרכה של תורה, דרכה של תורה (כפי שנתבאר בהרחבה בהע"י 4) היא שימסור האדם את עצמו לה' ע"י שיחיה ויעבוד את ה'.

6. ואפשר שכן דרך הצדיקים הקדושים ולכן כך כפרתם של הכהן הגדול והסנהדרין.

ג. שעירי יום הכיפורים

דם יום הכיפורים נכנס עוד יותר פנימה מחטאת פנימית רגילה, ולכן הוא צריך שלא רק גופו יצא אל מחוץ למחנה ויטמא, אלא שכן זוגו יושלך לעזאזל הרחק מן המחנה ויטמא.

גם בשעירי יום הכיפורים באות לידי ביטוי שתי הבחינות של החטאת שהוזכרו לעיל:

1. ככל שהנפש נכנסת יותר פנימה אל הקודש, כך מתרחק האדם יותר מענייני הגוף ומשליכו הרחק. והקרבתו הוא משל למעשי הגוף. לכן ככל שהדם נכנס יותר פנימה כך הברש מתרחק יותר, ככל שהנפש מקודשת יותר הגוף ללא נשמה טמא יותר, כך גדולה טומאת מת ישראל מטומאת מת גוי, וטומאת מת גוי מטומאת בהמה, כידוע. וכן ככל שהקרבתו נכנס לכפר יותר בפנים, כן בשרו ללא הנפש טמא יותר ויוצא מן המחנה ומטמא בגדים. ודם שעיר יום הכיפורים - לא די בכך שבשרו יצא ויטמא, אלא שגם בן זוגו יצא אל המדבר אל ארץ גזרה ויטמא בגדים. לשם הוא נושא עליו את כל עוונות בני ישראל. ללמדך שכשיתקרב אדם אל ה' ישליך מנגד במרחק בארץ גזרה במקום הטומאה, את כל תאוות הגוף והחומר ועמם את כל עוונותיו, ויטהר נפשו ויכנס אל ה' פנימה. תפקידם של השעירים הוא שייכנס הדם לפני ולפנים ויטהרו ישראל ויטהרו נפשם וישבו בתשובה וייכנסו אל המחנה - יכניסו את נפשם לפני ולפנים, וכל עוונותיהם ישולחו הרחק מן המחנה וישא השעיר אותם עליו אל ארץ גזרה, ויושלך עמהם מן הצוק ויתרסק; ויתרסקו עמו כל עוונות בני ישראל ויימחו ויאבדו כאשר אבד השעיר. השילוח הוא שילוח מן המחנה אל ארץ גזרה, וכל היוצא מן המחנה נזר מעמנו ולכן הוא טמא ומרוחק. לכן נטמא כל העוסק בהוצאתו מן המחנה.

2. השעיר של יום הכיפורים - מעלתו גדולה יותר מחטאת פנימית רגילה, והוא מכפר על ידי כך שכן זוגו נשלח אל ארץ גזרה ומתרסק בנפלו אל התהום, ועליו הוא נושא את כל עוונות בני ישראל שיפלו אף הם אל התהום ויימחו ויאבדו, ויתנו ישראל אל לבם שכן היה ראוי לעשות להם, אלא שכפרו על עצמם ונתנו נפשם לשמים, ויטהרו נפשם וישבו בתשובה. אותו שעיר שהושלך לעזאזל עמד בגורל אחד עם השעיר שהוקרב, ללמדך שאותו אדם החוטא ראוי לו שיושלך לעזאזל ככלי אין חפץ בו, אם לא שבחרו ה' ונתן לה' בגורל⁷. והואיל ויטהר לבו לשמים ונכנס לפניו ונתן לה' - התכפר. והיוצא מן המחנה כמת ראוי לו שיטמא הואיל ויצא מן המחנה ונעשה כמת.

7. יש מדרש (פרקי דרי אליעזר מו) המדמה את שני שעירי יום הכיפורים ליעקב ועשו. אך נראה יותר מתבקש לדמותם ליצחק וישמעאל. גירוש ישמעאל ועקדת יצחק אמורים בלשון קרובה מאד: ה' דיבר אל אברהם, "וישכם אברהם בבוקר", כמעט מיתה, "ויקרא מלאך א-להים אל... מן השמים ויאמר", הצלה והבטחה להיות לגוי. כיוון שהאחד שלח למדבר והאחר הוקרב לה' (ואף על פי שבסוף לא נשחט, מכל מקום הוקרב איל תחתיו, על פי האמור כאן שכל המקריב קרבן כאילו הקריב את עצמו, והוא נמסר לה' והוא קודש לה' לדורות), מתבקשת ההשוואה לשני שעירי יום הכיפורים. והבחירה בין יצחק וישמעאל היא היא הבחירה בין יעקב לעשו. ה' בוחר לו את העובד אותו. ה' בחר בכל אחד מהאבות על פני האחרים. כיוון שכולנו עבדי, ה' בוחר את הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו.

גם כאן צריך האדם לתת אל לבו שמה שנעשה לקרבן ראוי להיעשות לו. ומה שעשה אברהם צריך הוא לעשות. בכל אדם יש טוב רע. בכל אדם יש חלק שהוא צריך להשליך ולשלח המדברה, ולא קל לו לשלחו, רעע בעיניו

ד. פרה אדומה

התקשו חכמים בהבנת טעמה של מצוה זאת, ואמרו שהיא נקראה 'חקה', כי תמוה שהיא מטמאת את הטהורים ומטהרת את הטמאים⁸. ויש לנו לשאול: וכי אין לנו לתמוה אלא זו בלבד, ואילו היתה מטהרת את הטמאים ולא מטמאת את הטהורים - וכי אז לא היתה 'חקה'? וכי אז היתה מובנת לרבים? ויש לומר שכל חטאת באה לחטא, והיא מחטאת את החטא או את הטומאה. ומצאנו קרבנות רבים המטהרים את הטמא: במצורע, בזבים, ביולדת - דמם נזרק בטהרה על המזבח ומטהר. וגם קרבנות יום הכיפורים נועדו לטהר אותנו מכל חטאותינו. ואם דם החטאת נכנס לכפר יוצא גוף החטאת אל מחוץ למחנה ומטמא, כמו גופו של האדם, שאם נפשו עולה אל ה' יוצא גופו ומטמא. ואולם, בכל החטאות הפנימיות הדם - הוא הנפש - טהור הוא, ונזרק בטהרה ומכפר, ורק מה שמחוץ למחנה מטמא והוא אינו מכפר. אבל פרה אדומה נעשית כולה מחוץ למחנה, ולכן כולה טמאה, ואין בה טהרה כלל. ואפילו דמה אינו נכנס לכפר אלא טעון הזיה אל נוכח פני אהל מועד, וכל בשרה יוצא מחוץ למחנה וטמא.

תמיהת חז"ל בפרה אדומה היא איך הבשר הטמא שנשרף מחוץ למחנה מטהר. כי אילו היתה התורה מצווה שיקריב הטמא פרה אדומה במקדש ויזרק עליו דמה ויטהרנו וישרוף את הבשר מחוץ למחנה ויטמא כל הנוגע בבשר, כי אז לא היינו תמהים. אבל שהבשר הטמא הנשרף מחוץ למחנה יטהר - זה לא מצאנו בשום מקום בתורה.

ונראה שחידשה התורה חקה זאת, שהיא כה קשה להבנה, משום שכל דין פרה אדומה - נס ופלא וחסד הוא מאת ה'. ולכן לא נזכרה פרשה זאת בספר ויקרא ביחד עם יתר דיני הטומאות⁹. כי אין החטאת יכולה לכפר על טומאת המת כדרך שאר הטומאות. שהרי בשאר הטומאות נטמא האדם אך נפשו עדיין בקרבו ועדיין יש לו תקנה, ואינו צריך אלא חיטוי. אבל טומאת המת שעזבה הנשמה את הגוף ועתה אינו אלא בשר, גוף ללא נשמה, חומר ללא צורה, וכל קדושתו עזבה אותו, ואינה חוזרת אליו עוד - איך תכפר עליו חטאת¹⁰? לימדה התורה לימוד מיוחד: שגם חטאת שיצאה מן המחנה, וכולה במקום הטומאה, עדיין אפשר להזות את דמה אל נוכח פני

על אודות בנו, כי הוא חלק ממנו. כפרת יום הכיפורים היא ע"י שישליך האדם את החלק הרע שבו ויקריב את הטוב שבו לה', כפי שעשה אברהם.

הבחירה בין השעירים נעשית אך ורק ע"י ה' בגורל. ה' הוא הבחור מי טוב ומי רע, והוא הקובע מה טוב ומה רע. ה' הוא הבחור את הטוב.

8. ראה פסיקתא דרב כהנא ד, תנחומא חקת ד, מדרש תהלים ט, ילקוט שמעוני אחרי מות רמז תקעז, חקת רמז תשנט.

9. וכדברי המדרש בקהלת רבה פרשה ח, שהיה משה מצטער שמה אין טהרה לטומאה זאת, כיוון שלא לימד אותו ה' את הטהרה עם כל תורות הטומאה. עד שאמר לו ה' "זאת חוקת התורה". כי בדרך הטבע והשכל אין טהרה לטומאת מת. וחוק הוא מאת ה'. לכן כל ענייני הטומאות אמורות בלשון 'תורה' - תורת הבהמה, תורת היולדת, תורת המצורע וכו', אבל טהרה זאת אינה תורת טומאת מת אלא חוקת תורת טומאת מת. חוקת התורה שלמה ה' שגם לטומאה זאת יש טהרה, ושגם פרה שכולה במקום הטומאה וכולה מחוץ למחנה וכולה טמאה, יש בה טהרה. ושגם המת עוד יצפה לתחייה. ומכאן לתחיית המתים מן התורה, והוא חוק קיום העולם כמו שיתבאר להלן העי' 12. אין מקומה של פרשה מיוחדת זאת יחד עם יתר הטומאות.

10. ואמנם נכון שגם הפרה אינה יכולה לטהר את המת עצמו, אלא רק את הנוגע במת. אך בכל זאת היא באה לטהר טומאת מת, טומאה שמקורה במוות, כלומר: ביציאה מוחלטת מתוך הקהל ובגוף בלי נשמה.

אהל מועד, וגם במקום טומאתה עוד קדושתה בקרבה¹¹. כשם שהחוטא המושלך מהקודש ואין לו כפרה בקרבן אין שערי תשובה ננעלים בפניו אם יזעק אל ה' ממקום טומאתו. והוא נס ופלא וחסד מאת ה', והוא חוק. ולכן נקראה הפרה 'תִּקְהָה'¹². כיוון שהפרה מלמדת שגם היוצא אל מחוץ למחנה וטמא, עוד קדושתו בו ועוד צופה הוא לתחייה, יכולה היא לטהר את הטמא.

11. רמז יש בה לעם ישראל כולו שיצא ממקום הקודש ובמשך שנים היה מת בגלותו, הואיל וגם שם הוא עומד אל נוכח פני אהל מועד ומתפלל וצופה לשובו למקומו, לא יבשו עצמותיו ולא אבדה תקוותו, והנה ה' פתח את קברו ומעלה אותו ומביאו אל אדמת ישראל (יחזקאל פרק לז). ומכאן שיכול אדם לכפר על טומאה שאינה מתכפרת אף בזבח ובמנחה, באותו נס שייפלא בעיני שארית העם, שגם בטמא הנשרף מחוץ למחנה יש הזאה אל נוכח פני אהל מועד ואל נוכח הקודש.

וראה להלן הע' 12, ועיי' סנהדרין ז-צא, בשאלה מניין לתחיית המתים מן התורה. אחד המקורות לכך הוא חזון העצמות היבשות המשווה את ישראל בגלותו למת. הנס והחוק של ה' הוא המשך החיים וקיום העולם, גם אם מת ישראל חיה יחיה. גם הפסוק "אני אמית ואחיה" שגם ממנו למדה הגמרא שם על תחיית המתים, אמור בשירת 'האזינו' תוך כדי תיאור תחיית ישראל. גם באפר השרוף מחוץ למחנה יש חיים, כיוון שיש בו הזאה אל המחנה.

12. למלה 'חוק' יש משמעות כפולה: חוק הוא גזרה שיש לקיימה כי היא חוק, וגם אם טעמה אינו מוסבר. אך חוק הוא קביעות וקיום. 'לחם חקי' הוא לחם הניתן מדי יום בקביעות. "ותן טרף לביתה וחוק לנערותיה", "חוק לכהנים מאת פרעה". וכן "שמרו עדותיו וחוק נתן למו", שמוצאת בו המלה הזאת מלכתחילה במטרה לבטא את שתי המשמעויות. וכן "חוק נתן ולא יעבור".

בסנהדרין ז, א מביאה הגמרא מקורות שונים לתחיית המתים. מובאים שם דברי גביהא בן פסיסא שלומד על תחיית המתים מקל וחומר: ומה מי שלא חי מעולם יחיה, מי שכבר חי בעבר, לא כל שכן? ההיגיון בדברי גביהא בן פסיסא הוא חזק מאד. לנו קל לקבל את העובדה שמי שלא חי מעולם מתחיל לחיות לפתע, והיא נראית לנו ברורה ופשוטה, כי מעשים בכל יום שמי שעדין לא חי מתחיל לחיות. כבר התרגלנו לפלא הזה והוא אינו מפליא אותנו עוד. פלאיותו של חוק החיים נגלית לעינינו בשאלה הנשאלת האם יחיו המתים, שהיא דבר קל יותר אך אליו לא התרגלנו. עניין התחייה הוא חוק. בדרך הטבע והשכל לא מוסבר איך יחיה חי כלשהו בעולם. אך אע"פ שאין לחי קיום בדרך השכל, יש בעולם חוק - חוק התחייה שקבע ה' - זה החוק המחייב את העולם. והוא חוק בשני המובנים של המילה. חוק זה בא לידי ביטוי בפרה האדומה, המלמדת שגם מחוץ למחנה יש חיים, וזה דבר שאי אפשר להסבירו בדרך השכל, אך מעשים בכל יום שהוא קיים. זהו החוק המחייב את העולם. חוק נתן ולא יעבור. זהו חוק קיומו של העולם, חוק התחייה, ולוא דוקא תחיית המתים אלא אף תחיית החיים הגדולה ממנה.

בסנהדרין ז, א אומרת המשנה שהאומר שאין תחיית המתים מן התורה הוא אפיקורוס. ומבהיר שם רש"י שמדובר שם באדם המאמין שיחיו המתים, אך אומר שזה לא כתוב בתורה. יתכן שבדור מסוים יאמרו הפילוסופים שמתוך החכמה מתברר שיחיו המתים. אך האומר כן הוא אפיקורוס. מי שנראה לו פשוט שהחיים חיים, ואינו רואה שזה פלא וחדוש מאת ה' בתורה, שאינו מבין שהחיים בעולם הם נס ופלא מאת ה', הוא אפיקורוס.

ה. דינים בפרה אדומה הנגזרים ממקומה וממטרתה

בפרה אדומה, טומאה וטהרה משמשים בערבוביה. האפר הוכשר לטהר בו את הטמאים, אבל אם הוא נטמא הוא נפסל ומדין תורה שוב אינו מטמא ואינו מטהר (עי' כס"מ הל' פרה אדומה טו, ב). האפר מטמא, ובכך היא דומה לפרים ושעירים הנשרפים הנשרפים במקום טהור אבל מטמאים בעצמם. בניגוד לשאר הכפרות הבאות אחר ספירת הימים, כמו נזירות, זיבה ולידה, הזאת הפרה אדומה היא בתוך הספירה של שבעת ימי הטומאה. הבדל זה נובע מכך שהטהרה אינה נעשית באמצעות קרבן המוקרב לפני ה' כשאר הכפרות, אלא באפרו של הבשר שכל מעשיו מחוץ למחנה, ולכן זמנו בימי ספרו. מי שנטהר באמצעות קרבן יכול להטהר רק אחר ספירת ימי טומאתו, שכן בימי טומאתו אי אפשר להקריב קרבן. אבל פרה אדומה אינה קרבן שמקריב הטמא אלא אפר טמא שמקומו מחוץ למחנה, לכן מזים אותו על הטמא בתוך ימי טומאתו. אולי משום כך דינה של פרה אדומה להיעשות בטבול יום (פרה ג, ז), שכבר אינו טמא אבל פוסל את הקודש. ללמדך שהיא אמנם נעשית בטהרה, אך היא היוצאת החוצה ומטמאת מצד עצמה. האפר אינו קדוש. אמנם המתעסק צריך להיות טהור ולפחות להיות טבול יום, ואחר שהתעסק באפר נעשה טמא לגמרי; אך אינו צריך להיות מעורב שמש כי אין עשייתה של הפרה בקודש, ואין האפר אלא כאפרם של פרים ושעירים נשרפים¹³.

משום כך היתה הקפדה גדולה על הצדוקים שסברו שצריך דווקא מעורבי שמש לעשיית הפרה (פרה ג, ז). שהרי אם אתה אומר כן, אתה עושה אותה קרבן גמור; וא"כ איך תישחט בחוץ? ועוד - איך תכפר על הטמא בימי ספרו? אבל כיוון שהיא מכפרת מחוץ למחנה כאשר ביארנו לעיל, היא מכפרת בימי ספרו והיא יכולה לכפר על טומאת המת.

ו. פר המילואים ועגל היום השמיני

פר המילואים (ויקרא ח, יז) ועגל היום השמיני למילואים (ויקרא ט, יא) נשרפו מחוץ למחנה אף על פי שלכאורה לא נכנס דםם לכפר בקודש, ומכל מקום לא נאמר בתורה שנכנס. וזה תמוה, שהרי ראינו שבדרך כלל חטאת שדמה מוקרב בחוץ - נאכלת, ורק חטאת שדמה בא אל הקודש פנימה נשרפת מחוץ למחנה. לגבי פר המילואים אפשר להסביר שהוא נשרף כי אין לו אוכלים, שהרי הכהנים עדיין לא התקדשו בשעה שקרב. אבל זה אינו מסביר את עגל היום השמיני. לגבי עגל היום השמיני מתעצמת הקושיה, שהרי באותו יום קצף משה על אלעזר ועל איתמר על כך שלא אכלו את השעיר אף על פי שלא נכנס דמו אל הקודש. ולמה הם לא ענו לו: 'זה לא היום שרפנו במצוותך חטאת אחרת שלא הובא דמה אל הקודש?' אפשר לפרש שכל קרבנות היום השמיני הם קרבנות לפני ה'. בפרשת שמיני נאמר שבע פעמים 'לפני ה"', כמו בפרשת אחרי מות (ואחת הפעמים בפרשת אחרי מות מתייחסת ליום השמיני).

13. בפרה אדומה אין כלל טהרה אלא טומאה בלבד: כולה בחוץ, שלא כפרים הנשרפים שדמם נכנס פנימה, בפרה אפילו הזאת הדם נעשית מבחוץ. כמו המת שכולו טמא וכולו בחוץ. אין כאן כלל כפרה בקודש, אולי משום שהפרה אינה באה לכפר על מי שכבר נטמא (וגם אם בסופו של דבר יטהרו בו גם את מי שנטמא לפני שחיתתה, מ"מ אין זאת מטרתה), אלא היא נועדה להיות למשמרת. העיקר בה הוא האפר ואין בעשייתה כפרה. כל ענייני הטהרה הם עניינים של פנים וחוץ, תוך המחנה וחוץ למחנה. לכן בקרבנות טהרה יש חלק בתוך וחלק בחוץ. פרה אדומה היא כנגד המת שכולו מחוץ למחנה וכולו טומאה, ואעפ"כ גם מחוץ למחנה יש בו טהרה, כמו שביארנו.

אמנם ברור שלא כל "לפני ה'" באחרי מות ובשמיני הוא בקודש הקודשים, אך "המזבח אשר לפני ה'" (ויקרא ד, יח; טז, יח) הוא שמו של המזבח הפנימי, והביטוי "לפני ה'" מעיד על כניסה פנימה. מהפסוק הראשון בפרשת אחרי מות, שבו מצווה ה' את אהרן אחרי מות בניו שלא ייכנס אל הקדש בכל עת אלא בסדר האמור שם, עולה שנדב ואביהוא הקטירו קטורת בקודש הקודשים¹⁴. כך הם פירשו את הקריבה לפני ה' של היום השמיני. בעקבות מותם ציווה ה' לא לעשות עוד כסדר פרשת שמיני אלא כסדר אחרי מות¹⁵ (הדומה לו בדברים רבים)¹⁶. לפי פירוש זה, כל עבודות

14. בפרשת שמיני נאמר פעמיים "לפני ה'" בציווי ובהתייצבות העם, ואח"כ לא נאמר עוד "לפני ה'" עד מעשה נדב ואביהוא. נראה שהם סברו שההתגלות צריכה להיות ע"י הכנסת הזרים אל השכינה, ולא ע"י הוצאת "לפני ה'" הוצאה אל העם.

יש מדרש האומר שלא נכנסו נדב ואביהוא אל הקודש פנימה ולכן הוצאו ע"י מישאל ואלצפן שאינם כוהנים. אך אין נראה כן, אלא חידוש הוא שנאמר להם "קרבו", כלומר: 'היכנסו אע"פ שאינכם כוהנים'. כי הכול נכנסים להוציא את הטומאה. אלעזר ואיתמר לא יעשו כן ולא יתאבלו כי שמן משחת ה' עליהם. הם משוחים ולכן דינם כדן כהן גדול בטומאה ובפריעה ופרימה (התורה מנמקת את קדושתו של הכהן הגדול בכך ששמן משחת א-להיו עליו). לכן מצאנו בפרשת שמיני שהם נאסרו בפריעה ופרימה ככהן גדול, ולכן לא היה צורך למשוך את אלעזר כשמת אהרן. מכל מקום נראה עיקר כמו המדרש בויקרא רבה ובספרי נשא, שנדב ואביהוא נכנסו לקודש הקודשים.

הפרשה מבטאת הדרגתיות, מימי המילואים שלמדנו על ציוויים ונאמר בהם שוב ושוב "כאשר ציוה ה' את משה", דרך היום השמיני שציווי לא נזכר, אך ודאי היה, עד חטא נדב ואביהוא שנימוקו "אשר לא ציוה אתם". כלומר: זה חטאם. אח"כ עוד רוצה משה, במידת "ייקוב הדין את ההר", להמשיך את כל עבודת היום כרגיל כאשר ציווה ה', כאילו לא קרה דבר. אבל אהרן מלמד שיש מקום לסברת האדם בדיני תורה. קביעת מקומו של האדם בעבודת ה' היא הנושא של הפרשה. משה אומר לישראל שמשנשלמה הקמת המשכן שורה השכינה ומעתה העבודה מסורה לכם. נדב ואביהוא טעו וסברו שהם יכולים לעשות כרצונם וזה היה חטאם. הפסוק דומה לפסוק האמור בקרח. קרח סבר שהאדם הרוצה להתקרב יתקרב, ולימדו ה' שהי' בוחר את הקרב אליו. נדב ואביהוא סברו שהאדם יעבוד במה שיחפוץ, ולימדם ה' שהי' הוא המצווה על העבודה. בפרשת צו חוזרת התורה בכל דבר על הציווי האמור בפרשת תצוה ומוסיפה "כאשר ציוה ה' את משה". על הציווי של קרבנות היום השמיני לא למדנו בשום מקום. אולי לכן הלכו נדב ואביהוא עוד צעד וסברו שהם יכולים לעשות דברים לגמרי מדעתם. בכל ענייני המקדש בא לידי ביטוי המתח בין הצורך לעשות בכל דבר "כאשר ציוה ה'", מקדש הניתן כולו מיד ה', לבין הרצון הבא מצד האדם לעבוד את ה' מרצונו ומעומק לבו ולתת משלו (ועין בעניין זה במאמרי "ויכס הענין", המעין, ניסן תשנ"ט; אורות עציון לא, אדר ב תש"ס). נדב ואביהוא העדיפו את הצד השני, הרצון העצמי שלהם, והזניחו את דבר ה', ועל כך נענשו. ועיי' שמונה קבצים ה, קע"א; ו, רסה.

15. פשט הפסוק שם, וכן מבארים חז"ל, שאהרן רשאי לבוא אל הקודש לאו דווקא ביום הכיפורים, ובלבד שיעשה כסדר הזה. נראה שמעין זה רצה אהרן לעשות ביום השמיני, אלא שאז עדיין לא נצטווה על סדר אחרי מות. סדר שמיני דומה מאד לסדר אחרי מות (כאן וכאן מביא אהרן בן בקר לחטאת ואיל לעולה ובני ישראל מביאים שעיר חטאת לפני ה' ועולה. כאן וכאן עומדים לפני ה', ונראה כבוד ה', כאן וכאן מקטירים קטורת, ומתגלה יד ה'). ונראה שמטרתו, מלבד גילוי השכינה, היתה לעשות מעין יום כיפורים לכפר לפני ה'.

16. לפי זה אפשר שהמזבח האמור בפרשת שמיני הוא המזבח הפנימי, והעגל היה פנימי ולכן נשרף בחוץ. אך זה דחוק מאד כי הפסוק מסיים "ואת הדם יצק אל יסוד המזבח", וזהו ודאי החיצון. ודוחק לומר שבפסוק אחד נזכרה המלה "המזבח" פעמיים, ובכל פעם הכוונה למזבח אחר.

היום השמיני דינן כעבודות לפני ה', שהרי הוא יום התייצבות לפני ה' ויום גילוי שכינה, ולכן דין החטאת הוא כדין פנימית. אבל אם כן הוא הדבר יש לשאול למה השעיר הוא חיצון. רש"י (ויקרא ט, יא) אומר שלא מצאנו חטאת חיצונה נשרפת חוץ מפר המילואים ועגל היום השמיני, וכוך על פי הדיבור. ומעיר שם החזקוני שיש עוד פרי עולה הנשרפים: פר הלוויים, פר עזרא ופר יחזקאל. ואמנם על אף אחד מהם לא נאמר בפירוש שהוא נשרף, אך רש"י עצמו כתב שפר החטאת של הלוויים נשרף. נראה שהכלל הנקוט בתורה הוא שאין פר חטאת הנאכל. פר חטאת הוא בדרך כלל פר המייצג את חטאו של כל העם, או את חטאו של הכהן הגדול המייצג את כל העם. כפרת הכהן הגדול היא כפרת כל העם¹⁷. פר מכפר על כל העם. קרבן המכפר על כל העם דינו כדין קרבן פנימי. ודאי כשהקרבן בא לקרב את ישראל לפני השכינה כמעמד הר סיני, יש בו ביטוי של כניסה לפני ה'. לכן נשרפו פר המילואים ועגל היום השמיני. פר המילואים ועגל היום השמיני היו חטאת של אהרן, והם היו מעין פר כהן משיח¹⁸. אין מקום לשאלה: למה

17. וכן להפך: קרבן הבא לכפר על כל ישראל כשר דווקא בכהן גדול. כגון פר העדה וקרבתות יום הכיפורים.

18. בפשטות כהן גדול מתכפר תמיד בפר, אלא שכאן התכפר בעגל, לדעת חז"ל משום שבא לכפר על מעשה העגל. גם ישראל תחת קרבן עבודה זרה שהוא פר עולה ושעיר חטאת הקריבו כאן עגל עולה ושעיר חטאת. והוסיפו עליהם קרבנות שונים כי ה' נראה אליהם.

ועיין במאמרי "ויכס הענן" (המעין, ניסן תשנ"ט; אורות עציון לא, אדר ב תש"ס) שבו התבאר שבעקבות מעשה העגל נענשו ישראל בסילוק שכינה, ולא ידעו אם תשכון השכינה על המשכן, עד שנשלם וכיסה הענן את אוהל מועד. חז"ל אמרו שהיום השמיני הוא א' בניסן וגילוי השכינה של היום השמיני הוא גילוי השכינה של "ויכס הענן את אוהל מועד". לפי זה אפשר לומר שתפקידם של קרבנות היום השמיני הוא לכפר על מעשה העגל ולהביא להשראת השכינה. ואולם אבן עזרא מפרש שהיום השמיני הוא ח' בניסן (רוב המדרשים כרש"י, אך יש מדרש שהטמאים ששאלו על פסח שני היו מישאל ואלצפן, מדרש זה מתאים לשיטת הראב"ע. וכן נראה פשט הפסוקים. חז"ל העדיפו לומר שהיום השמיני הוא א' בניסן ו"ויכס הענן את אוהל מועד" הוא ירידת השכינה של היום השמיני שעליה נאמר "כי היום ה' נראה אליכם". לכן נדחקו חז"ל לומר ששבעה ימים משה בנה את המשכן ופירקו. הראב"ע לא צריך להיכנס לדחק זה. לפיו נראה שמשה בנה את המשכן כפי שצוהו ה', אך עדיין היה זה משכן שאין אדם יכול להיכנס אליו. ה' קרא לו אל אוהל מועד והכניסו ולימדו את הקרבנות, ואז ציווהו לקיים את שבעת ימי המילואים שעליהם למד בהר). לפי זה נראה לבאר שמשה הקים את המשכן כהלכתו אך חשש לקדש את אהרן, שהרי הוא זה שעשה את העגל, עד שאמר לו ה' בפירוש "קח את הבגדים וכו'". אחרי ששרתה השכינה על המשכן קידש משה את אהרן ובניו, ואז בא לכפר עליהם על עוון העגל, ואז נראה אליהם ה' שוב. ללמד שכיפר לא רק לעם אלא גם לאהרן.

בעניין מישאל ואלצפן, עיי' סוכה כה, ב. ושם יש דעות שונות, ונאמר שם שביום ההוא לא יכלו לעשות אבל למחרתו יכלו. כלומר: נדב ואביהוא מתו בח' בניסן. ואמנם לכאורה נראה שם שמי שאומר שהם מישאל ואלצפן אינו מי שדורש "ביום ההוא", אך אחר העיין נראה שגם לר' עקיבא איתא דרשה זאת. ומקור דרשה זאת הוא בדברי ר' עקיבא, שאם לא כן למה להביאה כאן כלל, אלא ר' עקיבא הביאה ראשון כדי ללמד שמישאל ואלצפן הם הטמאים האמורים כאן. אך ר' יצחק מקשה עליו כי לדעת ר' יצחק היום השמיני הוא א' בניסן. ולכן דרש ר' יצחק דרשה שאינה כדרכו של מדרש, שאין אנו יודעים מי הטמאים. ואח"כ הביא המדרש את יתר דברי ר' עקיבא שגם ר' יצחק הביאם כדי ללמד שאותו מת מצוה מת בח' בניסן.

נשרפו בחוץ? במקום זאת יש לשאול: למה לא הובא דם אל הקודש פנימה? ואולי כשיוצאת האש מלפני ה' החוצה לא צריך להביא את הנפש פנימה. מכל מקום ברור שלא בכדי הקריב אהרן דווקא פר ועגל. השעיר הוא שעיר רגיל, הוא לא בא לכפר לפני ה'. גם ביום הכיפורים יש שעיר הנעשה בחוץ¹⁹, והשעיר של היום השמיני דומה לו במהותו.

ז. נופך נוסף בפרה אדומה

לפי זה אפשר להוסיף ביאור בעניין הפרה האדומה. הפרה האדומה נקראה 'חטאת' והיא נעשית בשם כל ישראל. אמנם היא נקבה²⁰ והיא כשרה גם בכהן הדיוט, ונעשית מחוץ למחנה; אך כל מטרתה, כמו שביארנו לעיל, היא ללמד שגם בתנאים אלה עדיין עם ישראל חי. היא לא ממש פר חטאת, אך מזכירה פר חטאת ובאה בשם כל ישראל ללמד על כוח התחייה. עיקר התחייה היא תחייתו של עם ישראל כולו (כמו שביארנו בהעי' 11). הפרה האדומה באה ללמד שהשכינה שורה גם מחוץ למחנה²¹, וגם במקום שנגזר מארץ חיים אפשר להתקרב אל השכינה, והשכינה באה ומחייה את העולם.

וכבר בארנו לעיל (העי' 11) שרמז יש בפרה האדומה לעם ישראל כולו שיצא ממקום הקודש ובמשך שנים היה מת בגלותו, הואיל וגם שם הוא עומד אל נוכח פני אוהל מועד ומתפלל וצופה לשובו למקומו, לא יבשו עצמותיו ולא אבדה תקוותו, והנה ה' פותח את קברו ומעלה אותו ומביאו אל אדמת ישראל (יחזקאל פרק לז)²².

19. אחת הסיבות שאמרו חכמים שהיום השמיני הוא אי בניסן היא כדי להסביר את שעיר החטאת שהוא שעיר ר"ח או שעיר נחשו. אך יש לשאול על כל חטאות הנשיאים מניין הן (ובפסוקים כל קרבנות הנשיאים הם הוראת שעה כפי שאומרת הגמרא במנחות נ, א על קטורת הנשיאים), וכן יש לשאול מניין עגל החטאת (ואולי כפר כהן גדול). ואולי בגלל חנוכת המזבח הקריבו הנשיאים שעירים ואהרן בן בקר לכפר על כל חטאתם כדינם, או לכפר על העגל. והביאו עגל ושעיר כמו הקרבנות בפרשת שלח, אלא שאהרן הביא עגל תחת פרו והם הביאו עגל תחת פרס, ואע"פ שחטאו לפני שנתמנו. ומכל מקום ידי הקושיה לא יצאנו. אך נראה שקרבנות אלה אינם קרבנות רגילים והם מיוחדים להשראת השכינה, ואין צורך לכל התירושים הנ"ל. הם חטאות שלא באות על חטא אלא הובאו כל הקרבנות כדי שיתקבלו לרצון ותרו אש מן השמים וירונו העם. ועיקר ההתנגלות היה אמור להיות כשתרו אש ותאכל את הקטרת, אלא שגרם החטא.
20. אולי מפני שהיא חטאת של כל ישראל, אבל למעשה היא מכפרת על כל יחיד ויחיד ולא על הכלל. לכן היא מן הבקר, אבל נקבה.
21. וכמו שביארנו לעיל, מצוה זאת היא מיוחדת ואין עוד כמותה במקדש. כי בדרך השכל אין התחייה אפשרית. וזהו נס וחוק. וראה בביאורנו לעיל.
22. הערת העורך (ע. א.): יש לתת את הדעת על כך שדברים אלו שופכים אור חדש ועמוק על מילותיו של ההימנון הלאומי: "כל עוד בלבב פנימה נפש יהודי הומיה, ולפאתי מזרח קדימה עין לציון צופיה, עוד לא אבדה תקוותנו... להיות... בארצנו, ארץ ציון וירושלים".